

Archeologisch bureauonderzoek

Plangebied Nieuwendam-Zuid
Stadsdeel Amsterdam-Noord
BO 09-078 Amsterdam 2009

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Nationale regelgeving	7
2.3 Provincie Noord-Holland	8
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	10
2.6 Situatie bestemmingsplangebied Nieuwendam-Zuid	12
3 Bodemkunde en historie	14
3.1 Algemeen	14
3.2 Historisch-topografische inventarisatie	15
3.3 Archeologische inventarisatie	19
4 Archeologische verwachtingskaart	21
5 Archeologische beleidskaart	25
Conclusie	29
Bronnen	30

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van Stadsdeel Amsterdam-Noord een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het bestemmingsplangebied Nieuwendam-Zuid. Dit is bedoeld om het cultuurhistorische verleden van het plangebied in kaart te brengen en daarmee een beeld te krijgen van de archeologische sporen die in de bodem aanwezig kunnen zijn.

De historisch topografische kartering heeft geresulteerd in een overzicht van archeologische informatie over de ontwikkeling van Nieuwendam-Zuid. Van dit ruimtelijke en landschappelijke beeld is een archeologische verwachting opgesteld die omgezet is naar een beleidskaart. De kaart biedt een specificatie van de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg.

De beleidskaart maakt onderscheid tussen een zone die door de provincie is aangewezen als provinciaal beschermd monument, twee zones met hoge verwachting, vier zones met lage verwachting en een zone met een negatieve verwachting. De zone met een provinciaal beschermde status staat tevens aangegeven als een terrein van archeologische waarde op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). Voor deze zone (zone 1) geldt dat bij iedere ingreep een Monumentenvergunning moet worden gevraagd bij de Provincie. Voor zone 2, met een hoge verwachting, geldt dat bij bodemingrepen vanaf 100 m² en dieper dan 0,50 m beneden het huidige maaiveld voorafgaande aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is. Voor zone 3 gelden deze eisen bij bodemingrepen vanaf 500 m² en dieper dan de waterbodem. Voor de zones met een lage verwachting (zones 4, 5, 6 en 7) geldt dat bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en respectievelijk dieper dan de (oorspronkelijke) waterbodem, dieper dan 4,00 m ÷ NAP, dieper dan 2,00 beneden maaiveld en dieper dan 1,00 m beneden maaiveld, voorafgaand aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is. Voor de zone met een negatieve verwachting geldt een vrijstelling van archeologisch maatregelen vanwege de hoge mate van verstoring van eventuele archeologische resten door bouw- en infrastructurele werkzaamheden. Dit betekent dat verder archeologisch veldonderzoek niet nodig is.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht, wat inhoudt dat ook in geval geen archeologisch vooronderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze bij BMA aangemeld dienen te worden. In gezamenlijk overleg met de opdrachtgever kunnen dan maatregelen worden genomen tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

Het archeologisch bureauonderzoek van Bureau Monumenten en Archeologie (BMA) betreft een inventarisatie van archeologische c.q. cultuurhistorische waarden binnen het plangebied Nieuwendam-Noord, stadsdeel Amsterdam-Noord. Uitgaande van deze waardestellende inventarisatie wordt het beleid vastgesteld voor het behoud en/of documentatie van eventuele archeologische overblijfselen in verband met toekomstige bouwplannen.

Het archeologisch bureauonderzoek vindt plaats in het kader van de actualisering van het bestemmingsplan Nieuwendam-Zuid. De voorliggende waardestelling is gebaseerd op een historisch topografische inventarisatie van kaartmateriaal, publicaties en archiefbronnen, in samenhang met archeologische informatie over vergelijkbare locaties in de directe omgeving.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van de plangebieden (hoofdstuk 4) aan de orde, gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) waarmee wordt gespecificeerd of en in welke mate archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

1 Administratieve gegevens plangebied

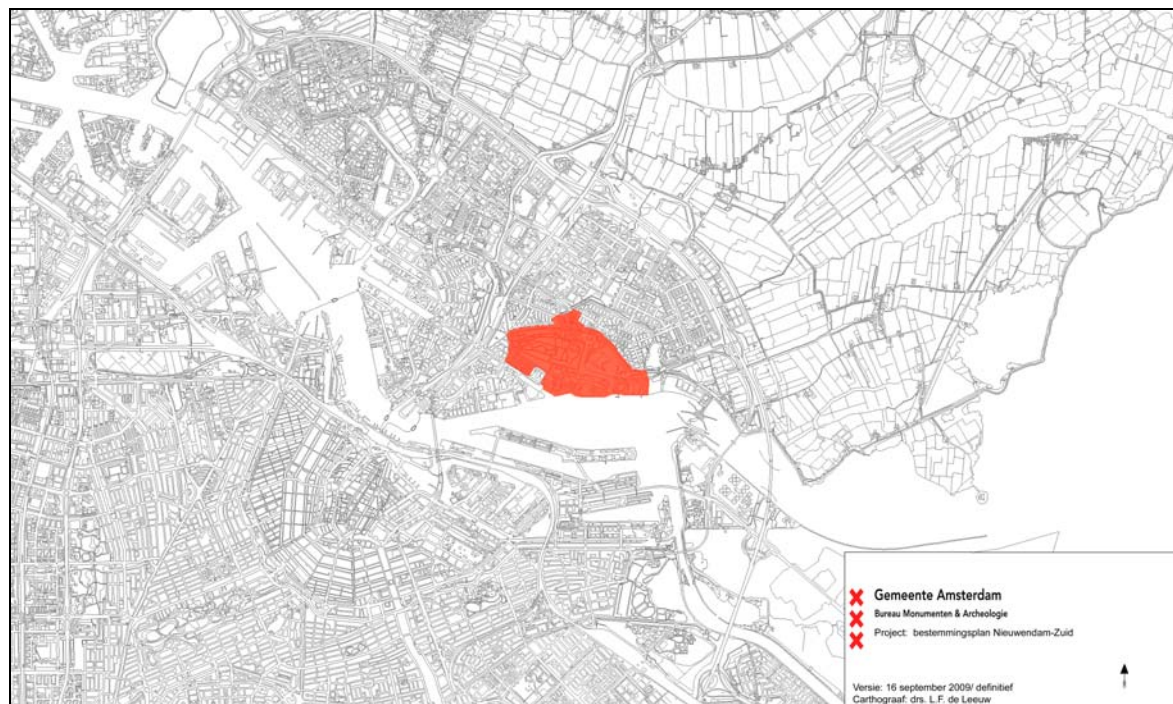
Het plangebied Nieuwendam-Zuid grenst (met de klok mee) in het noorden aan de Nieuwendammerdijk, de Buikslotermeerdijk, de Purmerweg, de Hoogwoudstraat en de Kleine Die. In het noordoosten wederom aan de Nieuwendammerdijk. In het zuiden grenst het plangebied aan het IJ, gevolgd door het Johan van Hasseltkanaal Oost, de G.T. Ketjenweg, Zamenhofstraat en Zesde Vogelstraat. Het plangebied grenst in het zuidwesten aan de Vogelkade en in het westen aan de Meeuwenlaan.

1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever Stadsdeel Amsterdam-Noord
Contactpersoon Mevrouw N. Schrama
Adres Postbus 37608
Postcode / plaats 1030 BB Amsterdam

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25E
ARCHIS meldingsnr.	37346	Kadaster	ASD07K, ASD31AL
X-coördinaat N	124.306	Y-coördinaat N	489.617
X-coördinaat O	125.291	Y-coördinaat O	488.547
X-coördinaat Z	124.155	Y-coördinaat Z	488.558
X-coördinaat W	123.535	Y-coördinaat W	489.326

Locatie

1 Plangebied Nieuwendam-Zuid (rood).

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Ook landschappelijke of infrastructurele elementen kunnen een archeologische waarde hebben. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving waarvan het behoud in de bodem of documentatie op maat gesneden maatregelen vergen. Het archeologische bodemarchief levert een bijdrage aan de cultuurhistorie van onze stad en maakt de beleving van het verleden bovendien tastbaar.

Vanwege de ruimtelijke aard van archeologische sporen en vondsten in de bodem heeft het archeologische beleid raakvlakken met dat van de ruimtelijke ordening. Door de wijziging van de Monumentenwet 1988 met ingang van 1 september 2007 is de zorg voor het archeologisch erfgoed geïntegreerd in ruimtelijke ordeningsprocessen. Een essentieel uitgangspunt van de nieuwe wet is dat het erfgoed in de bodem beter wordt beschermd. Dit betekent dat in ruimtelijke ontwikkelingen vroegtijdig rekening wordt gehouden met archeologisch erfgoed. Als behoud in de bodem geen optie is, dan is, voorafgaand aan de bodemverstoring, onderzoek nodig om archeologische overblijfselen te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. In de dichtbebouwde stedelijke omgeving is in de praktijk doorgaans sprake van deze laatste optie.

2.2 Nationale regelgeving

Aan het einde van de jaren tachtig groeide het besef dat archeologische vindplaatsen in Europa ernstig werden aangetast door grootschalige infrastructurele werken, de toename van bouwlocaties en de intensivering van de landbouw. Om het archeologische erfgoed beter te beschermen hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta).

Een essentieel uitgangspunt van dit verdrag is dat behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (in situ) in iedere fase van planontwikkeling dient te worden meegewogen. Als behoud in de bodem (bv door middel van technische maatregelen en/of planaanpassing) geen optie is, dient het bouwplan te voorzien in maatregelen om archeologische overblijfselen op een juiste wijze (volgens de wettelijk verplichte Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. Het verdrag stelt de initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van archeologisch onderzoek. De nieuwe wet ter uitvoering van dit verdrag, de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz)¹, is per 1 september 2007 definitief van kracht.

Op grond van de Wet op de archeologische monumentenzorg zijn vier wetten gewijzigd: de Monumentenwet 1988, de Ontgrondingenwet, de Wet milieubeheer en de Woningwet. De Wet op de Ruimtelijke Ordening bevatte al voorschriften om meer rekening te houden met archeologie ten behoeve van kwaliteitsverbetering van ruimtelijk beleid. Dit betekent o.a. dat elk bestemmingsplan

¹ Stb. 2007, nr. 42.

op archeologisch beleid zal worden getoetst.² Vanwege het ruimtelijke karakter van het bodemarchief heeft het archeologische beleid raakvlakken met dat van de ruimtelijke ordening. Door de wetswijzigingen worden archeologische belangen vanaf het begin van de besluitvorming in de ruimtelijke ordening meegewogen. Ondanks de getroffen maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevalsvondsten bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de meldingsplicht van kracht.³

2.3 Provincie Noord-Holland

Per 1 juli 2008 is de nieuwe wet Ruimtelijke Ordening (Wro) in werking getreden. Hierdoor is de verhouding tussen de provincie en de gemeenten gewijzigd. In het beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland omschrijft de provincie haar rol.⁴ Hierbij staat de samenwerking met gemeenten op basis van gemeentelijke en de provinciale structuurvisie centraal. Tevens handhaaft de provincie de Belvédère-benadering, waarin behoud van cultuurhistorie door ontwikkeling wordt nagestreefd. Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en projectbesluiten met een Beeldkwaliteitplan hanteert de Provincie tevens het beleidskader en het streekplan. Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening in acht te nemen.

In het beleidskader is opnieuw de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW) opgenomen, waarin gebieden, die naar verwachting archeologisch waardevol zijn, zijn aangewezen als provinciale archeologische attentiegebieden. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als primaire algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering behoeven.

De provinciale beleidsintentie is om invulling aan de primaire doelstelling van het Verdrag van Malta te geven en archeologische reservaten aan te wijzen. Deze gebieden dienen om archeologische monumenten duurzaam te beschermen en te beheren en daarmee voor toekomstig onderzoek te bewaren.⁵ Daarnaast betreft de provincie nadrukkelijk culturele waarden, waaronder ook archeologie, bij de realisatie van de ruimtelijke- en stedelijke vernieuwing.

2.4 Gemeente Amsterdam

In aansluiting op het rijks- en provinciaal beleid besteedt de gemeente specifieke aandacht aan vroegtijdige inpassing van archeologie in de ruimtelijke ordeningsprocessen.⁶ Uitgangspunt hierbij is een kwalitatief adequaat beheer van het cultureel erfgoed met aandacht voor een efficiënte voortgang van bouwprocessen en kostenbeheersing. Tegen deze achtergrond is de afdeling Archeologie BMA in 2001 gestart met een nadere inventarisatie van archeologische verwachtingen in elk afzonderlijk stadsdeel. Hiertoe worden onder meer verschillende historische kaartbeelden van het stadsdeelgebied met elkaar vergeleken. Deze inventarisatie is bedoeld als een verfijning van het verwachtingsbeeld van de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW) van de provincie Noord-Holland, en de landelijke Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) waarin de stedelijke gebieden niet gekarteerd zijn.

² Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten. Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

³ Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

⁴ Provincie Noord-Holland 2006.

⁵ Van Eerden 2008, 14-15.

⁶ BMA 2005, 58.

De nieuwe wetgeving schrijft voor dat bij vaststelling van een nieuw bestemmingsplan altijd een nadere waardestelling nodig is van de aanwezige archeologische verwachting in de vorm van een bureauonderzoek. Dit bureauonderzoek behelst een specificatie van eventuele archeologische waarden binnen een specifiek plangebied en een advies met betrekking tot het daarbij behorende beleid en/of te nemen maatregelen. Bij de formulering van het beleid staat altijd een realistische balans tussen het archeologische belang ten opzichte van de voortgang van het ruimtelijke ontwikkelingsproces in de stad centraal.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden kan in een bestemmingsplan (o.a.) worden geregeld met een aanlegvergunning als bedoeld in artikel 3.3.a van de Wet op de Ruimtelijke Ordening. Verder kan in het belang van de archeologische monumentenzorg worden bepaald dat de aanvrager van een reguliere bouwvergunning als bedoeld in artikel 44, eerste lid, van de Woningwet een rapport dient te overleggen als bedoeld in artikel 39, tweede lid en kan worden bepaald dat aan een reguliere bouwvergunning als bedoeld in artikel 44, eerste lid, van de Woningwet voorschriften kunnen worden verbonden als bedoeld in artikel 39, derde lid, van de Monumentenwet. Zowel aan een aanlegvergunning als vrijstelling kunnen voorschriften worden verbonden in het belang van de archeologische monumentenzorg.

Bij de bepaling van de vrijstellingsdrempels voor archeologisch wordt een combinatie van factoren, in acht genomen, te weten: a) de specifieke aard van de cultuurhistorische / archeologische waarden, b) het oppervlak van het te ontwikkelen terrein en c) de diepte van de bodemingreep. Volgens deze systematiek gelden in Amsterdam dertien beleidsvarianten:

- 1: gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeachte het oppervlak of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk
- 2: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 50 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.
- 3: gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.
- 4: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 1,00 m onder maaiveld.
- 5: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan 2,00 m onder maaiveld.
- 6: onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenvlak zichtbaar wordt. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.
- 7: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit het einde

van de 19de eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 1,00 m onder maaiveld.

- 8: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 2,00 m onder maaiveld.

- 9: terreinen met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan de waterbodem.

- 10: gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn buiten het historische centrum van Amsterdam. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan de waterbodem.

- 11: gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water in het IJ liggen, of die als haven in het IJ liggen of die van oorsprong een opgespoten eiland (bijv. baggerdepots uit de 19de eeuw of eilanden zoals IJburg) zijn. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 4,00 m ÷ NAP.

- 12: gebieden met een lage archeologische verwachting die in een droogmakerij liggen. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.

- 13: gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels ed. Er geldt daarom een lage archeologische verwachting en derhalve een vrijstelling voor archeologisch onderzoek. Deze categorie plangebieden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor alle beleidsvarianten geldt dat van het dieptecriterium alleen kan worden afgeweken als exacte gegevens over de bodemopbouw of de aanwezige verstoringen bekend zijn.

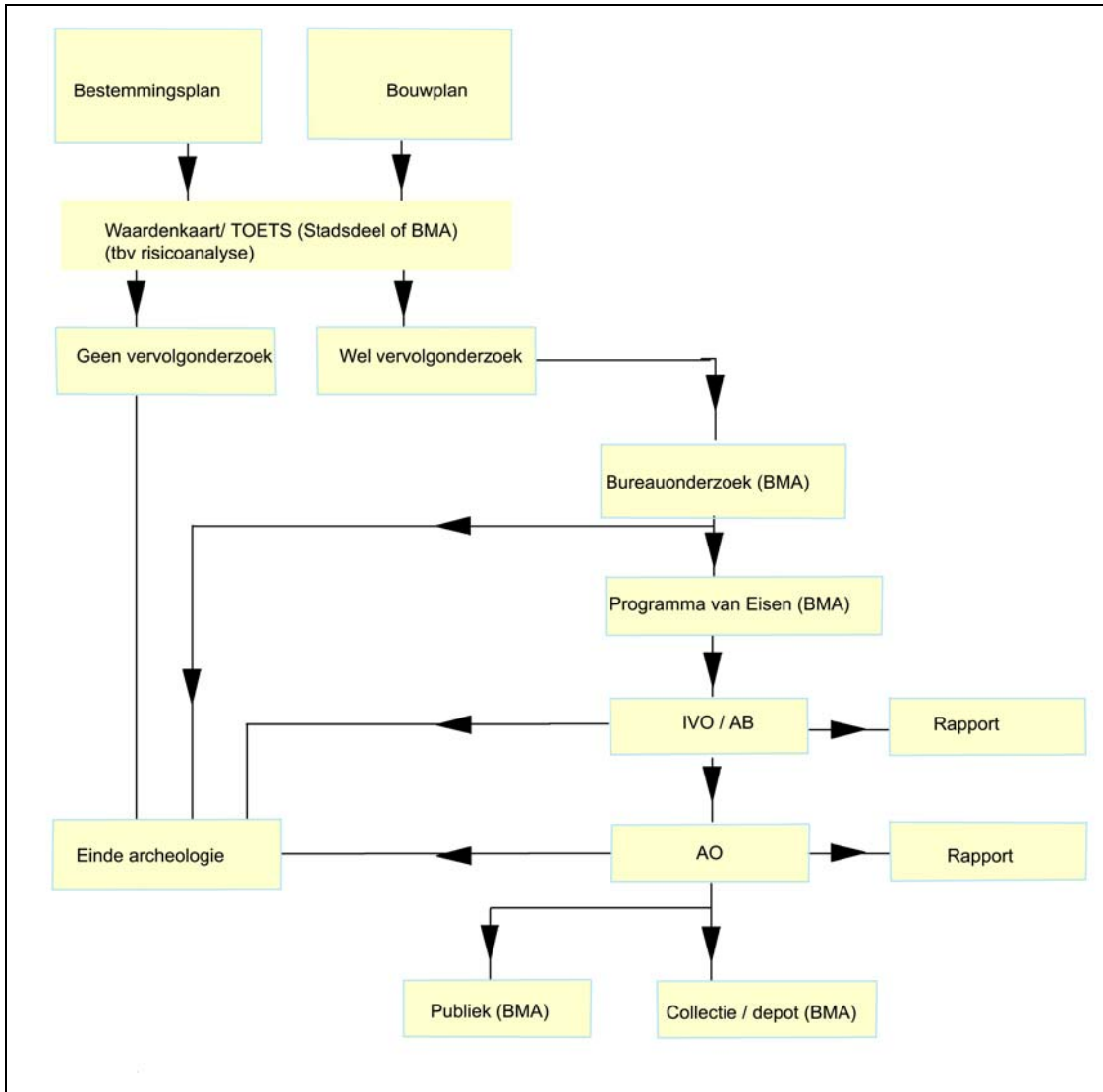
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de inpassing van archeologisch onderzoek in het proces van de ruimtelijke planvorming bestaat een standaard pakket van maatregelen waarvan de kwaliteitsnormen door het ministerie van OCW zijn opgesteld (KNA: Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie). De maatregelen gaan uit van een gefaseerde aanpak, zodat per plangebied, al naar gelang de locatie, de aard van de bodemingreep en de archeologische verwachting, een op maat gesneden programma kan worden opgesteld. Er is sprake van een gefaseerde aanpak waarbij een onderscheid gemaakt wordt in het Bureauonderzoek (BO), eventueel gevolgd door het Inventariserend Veldonderzoek (IVO) en de Archeologische Opgraving (AO) of een Archeologische Begeleiding (AB).

Het IVO is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een AO wordt uitgevoerd in geval er sprake is van een vindplaats met archeologische resten die volledig dienen te worden gedocumenteerd en geborgen.

Een AB houdt in dat er geen apart archeologisch onderzoek plaatsvindt voorafgaand aan het bouwproces, maar dat de bouwgreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Volgens de vigerende KNA voorschriften kan dit alleen in geval van uitzondering, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een beperkte bodemingreep op een gewaardeerd terrein of een AMK-terrein. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor

bescherming en welke delen van het plangebied verloren gaan zonder een archeologische opgraving (afb. 2). De wijze waarop de verschillende archeologische werkzaamheden worden uitgevoerd is afhankelijk van de omvang van de bouwlocatie, de aard van de archeologische resten en de opzet van het civiel technisch programma. Goede integratie van de het archeologisch programma in het bouwproces is een belangrijke voorwaarde voor efficiëntie in de uitvoering.

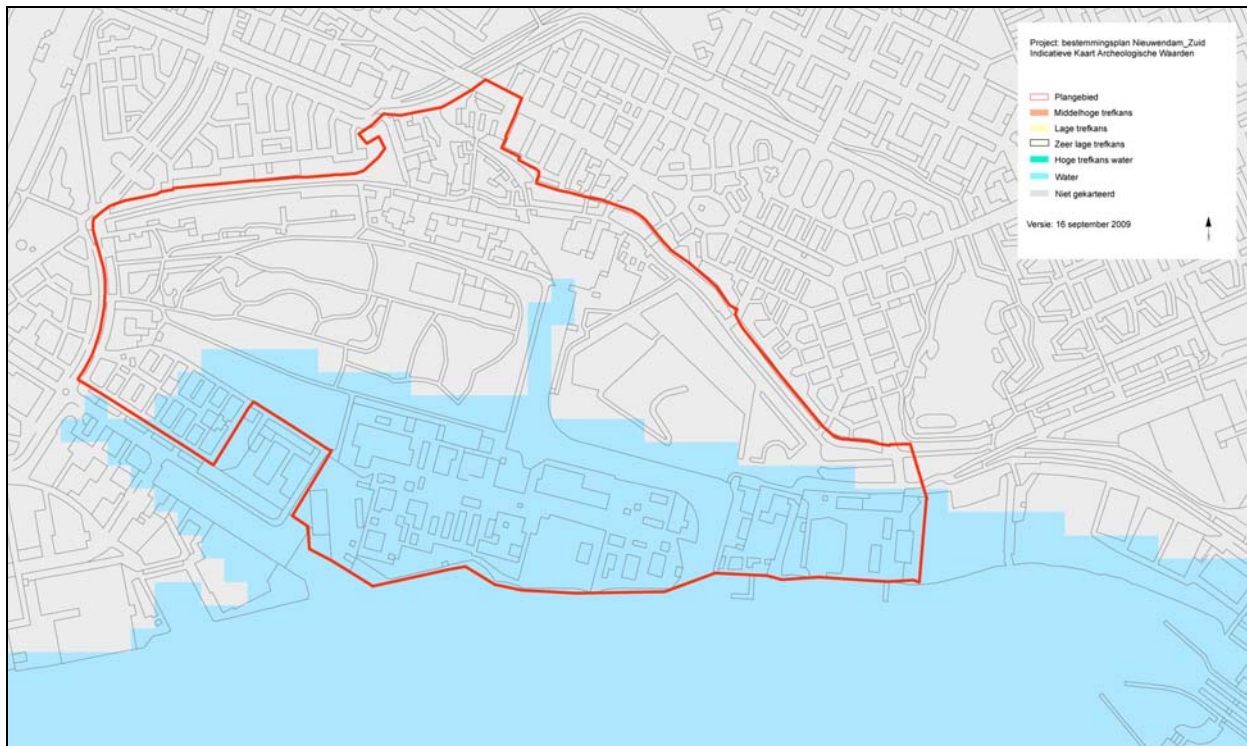
2 Stroomschema archeologisch onderzoek.

Indien een archeologische waardestelling in het kader van een bestemmingsplan geformuleerd wordt, zal hieruit pas een eventueel veldonderzoek voortkomen wanneer bouw aanvragen in het kader van het betreffende bestemmingsplan ingediend worden. Voor alle veldonderzoeken is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. In het PvE wordt tevens beschreven of archeologische overblijfselen in de bodem bewaard kunnen blijven of dat opgraven van deze resten noodzakelijk is (selectiebesluit). Het PvE is onderdeel van de bouwprocedure. Het (laten) opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

Ondanks de maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevallig vondsten bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de wettelijke meldingsplicht van kracht.⁷ Dit houdt in dat de uitvoerder of opdrachtgever de gemeente over de vondst dient te informeren zodat maatregelen ter documentatie of berging ervan getroffen kunnen worden.

2.6 Situatie bestemmingsplangebied Nieuwendam-Zuid

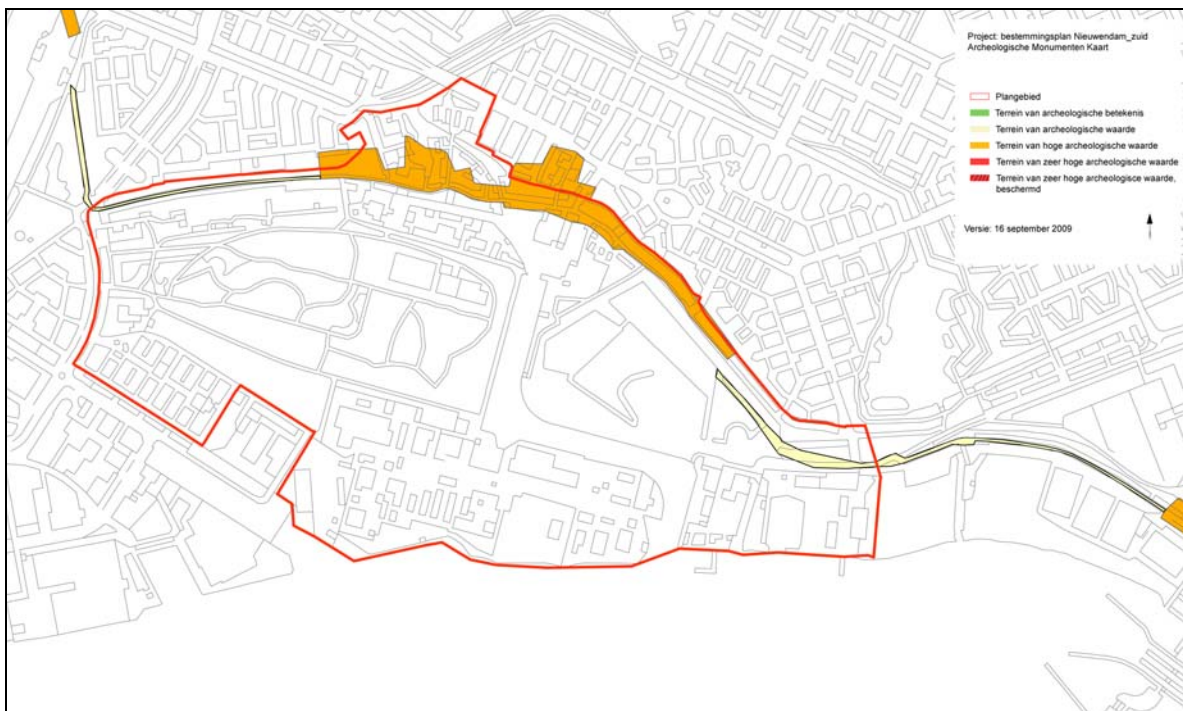
Op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) is een deel van het plangebied gekarteerd als water. Volgens de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) ligt binnen het plangebied een terrein van hoge archeologische waarde (AMK-nummer: 14.598) en een terrein van archeologische waarde (AMK-nummer: 14.623) (afb. 3). Deze terreinen maken onderdeel uit van de Noorder-IJdijken en zijn een provinciaal beschermd archeologisch monument (afb. 4).⁸ Het verwachtingsbeeld van de AMK en CHW is algemeen van aard en dient in het kader van de bouwplanvorming nader te worden uitgewerkt. Het volgende hoofdstuk betreft een historisch topografische analyse ten behoeve van een specificatie en een ruimtelijk onderscheid van de archeologische verwachtingen.

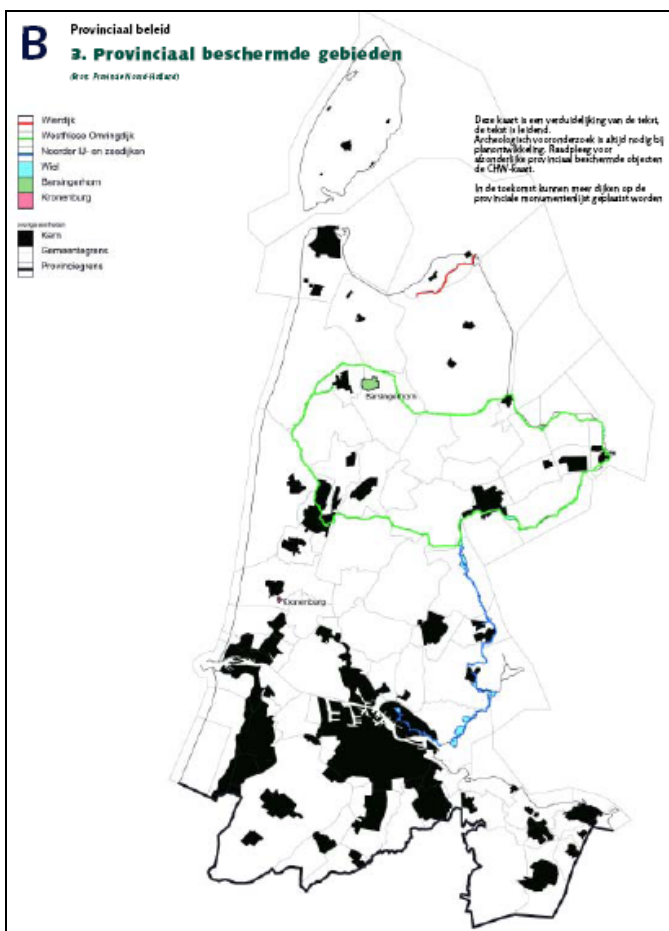
3 Het plangebied Nieuwendam-Zuid, in rood aangegeven, op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW). Aangegeven is water (blauw).

⁷ Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

⁸ Provincie Noord-Holland 2006, 49, 54-55.

4 Het plangebied Nieuwendam-Zuid, in rood aangegeven, op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). Aangegeven zijn terreinen van archeologische waarde (geel) en terreinen van hoge archeologische waarde (oranje). De Cultuurhistorische waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het kaartbeeld van de AMK.

5 De Provinciaal beschermde gebieden. Hieronder vallen ook de Noorder-IJdijken

3 Bodemkunde en historie

3.1 Algemeen

Het huidige 'natuurlijke' landschap in en om Amsterdam wordt in grote mate bepaald door de landschapsvorming die zich voltrok in het Holoceen, de periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 BP). Er heerste toen vanaf ca. 4.000 BP een gematigd klimaat waarin veengroei mogelijk was. Toen ontstond hier in de kuststreek het zogenaamde Hollandveen. Het Hollandveen Laagpakket bevindt zich thans in de ondergrond tussen gemiddeld 4 - 5 m ÷ NAP en 2 m ÷ NAP en loopt plaatselijk door tot 0 m NAP. Dit natuurlijke landschap is omgevormd tot een veenweidegebied door middel van grootschalige veenontginningen, die in de 11de eeuw van start gingen.⁹ Bij de cultivatie van het landschap speelde de waterhuishouding een cruciale rol. Tegelijkertijd met de veenontginningen begon ook de aanleg van dijken en later in de 17de en 18de eeuw volgde de uitgebreide droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd. Wat de vroegste bewoning van Amsterdam betreft dateren de oudste archeologische sporen van huizen tot nu toe uit de 12de eeuw. Rond de stad en met name op de hoger gelegen strandwallen in Noord Holland zijn vindplaatsen met bewoningssporen die teruggaan tot in de Bronstijd (ca. 2.000 - 800 v. Chr.).

De eerste bewoning van Amsterdam ontwikkelde zich in de 12de en 13de eeuw aan de Nieuwendijk/Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling ('sciltraminge') als verdedigingswerk die in de laatste kwart van de 15de eeuw werd vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Geldersekade en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) verschenen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurt de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een gebastioneerde aarden wal ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië, voorzien van elf bolwerken. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijke deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ werden de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg gerealiseerd. De nieuwe bakstenen stadswal (met nu in totaal 26 bolwerken) volgde met z'n gracht het tracé van de huidige Singelgracht.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht verzezen naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen; bebouwing van de Baarsjes, Zuid en Oost in de twintiger en dertiger jaren, het door nieuwbouw aaneengroeien van voormalige dijkdorpen in Amsterdam Noord, de wederopbouw wijken aan de westzijde van de stad (de Westelijke Tuinsteden) en de bebouwing van de voormalige Bijlmermeer in de zestiger en zeventiger jaren. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ.

⁹ Veerkamp 1997, 10-31.

3.2 Historisch-topografische inventarisatie

Voor de historisch topografische analyse zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt, waaronder de Topografische Militaire Kaart (1854) gecombineerd met gegevens van de kaarten van Visscher (ca. 1700) en de kaart van Publieke Werken uit 1936.

6 Het plangebied binnen de oude verkavelingsstructuur op de Topografisch Militaire kaart uit 1854.

3.2.1 Ontginning

Het plangebied grenst aan Waterland, dat al sinds de middeleeuwen een bestuurlijke eenheid vormde.¹⁰ De ontginning van Waterland startte in het einde van de 10de eeuw vanuit het kustgebied en West-Friesland. Rond het begin van de 13de eeuw was het Waterlandse veenlandschap vrijwel geheel in cultuur gebracht. De ontginningsactiviteiten waren gericht op de ontwatering van het land om het geschikt te maken en te houden voor akkerbouw. De kleine rivieren (Dieën), die door het gebied stroomden, werden als ontginningsas gebruikt. De Kleine Die is hier een voorbeeld van. Haaks op de riviertjes werden percelen uitgezet en aan de kopse kant verrezen boerderijen op huisterpen. Zo ontstond de voor het veenlandschap typerende lintbebouwing. Tussen de percelen liepen sloten waarmee het natte veengebied werd ontwaterd.

Door de ontwatering nam het veen in volume af en daalde het maaiveld, dat aanvankelijk ca 4 meter boven zeeniveau lag, met meer dan 1 meter per eeuw ten opzichte van de rivieren, het IJ en de Zuiderzee.¹¹ Als bescherming tegen de hierdoor ontstane wateroverlast werd aan de achterzijde van de ontginning een veendijk aangelegd, in Waterland een gouw of goudijk genoemd. De bodemdaling had tot gevolg dat de huisplaatsen voortdurend moesten worden opgehoogd. Door de aanhoudende vernatting kon in de 13de eeuw in Waterland niet voldoende meer ontwaterd worden om de landbouw mogelijk te maken.¹² De nederzettingen verplaatsten zich in de 15de en 16de eeuw als gevolg van een noodzakelijke economische heroriëntatie opnieuw, nu naar de doorgaande (water)wegen, zoals de in de 13de eeuw aangelegde Waterlandse Zeedijk.¹³ De bevolking ging zich,

¹⁰ De Cock 1975, 329.

¹¹ Lutgert e.a. 1994, 6-9

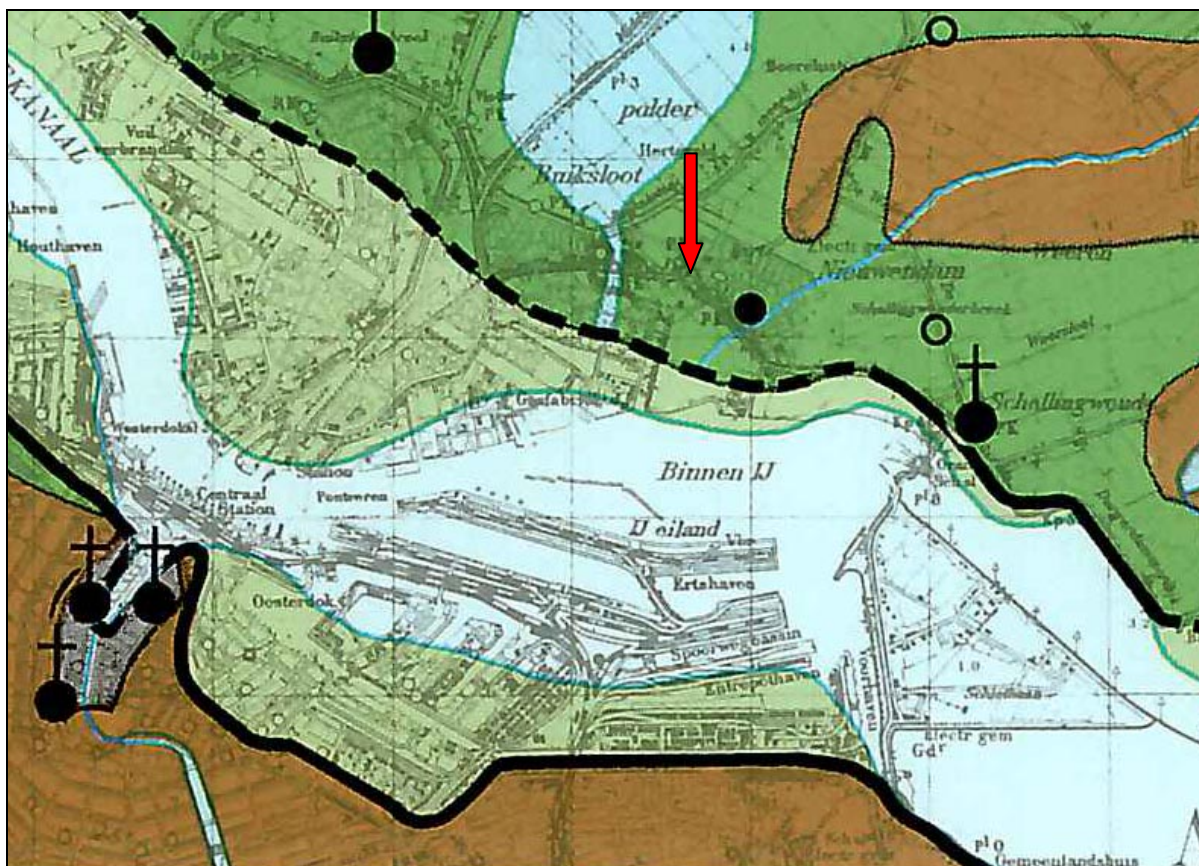
¹² Bos 1985, 111.

¹³ Bos 1988, 104-105 en Battjes 2006,15

nu landbouw niet meer mogelijk was, toelagen op zeevaart en visserij en op veeteelt en zuivelproductie.¹⁴

3.2.2 Zeedijk

Als gevolg van bovengenoemde problemen met de waterhuishouding door de sterke daling van het maaiveld deden zich regelmatig overstromingen voor waarbij grote stukken land verloren gingen. Om het land te beschermen werden op verschillende plaatsen dijken aangelegd die door dammen onderling met elkaar werden verbonden. Zodoende ontstond in de 13de eeuw de Waterlandse Zeedijk, tussen Oostzaan en Monnikendam, die tevens een belangrijke verbindingsweg werd met steden en dorpen noordelijker langs de Zuiderzee gelegen. In de daaropvolgende eeuwen is de dijk meerdere malen doorbroken. Na een dijkdoorbraak, waarbij grote stukken land weggeslagen werden, is ver landinwaarts een nieuwe dijk en dam aangelegd: de Nieuwe dam. Het dorp Nieuwendam is waarschijnlijk begin 16de eeuw op deze plaats ontstaan. Ook de oorspronkelijk, meer zuidelijk gelegen dijk bezat een dam en sluis om het water uit de Buikslootmeer via de Kleine en Grote Die op het IJ af te wateren.¹⁵

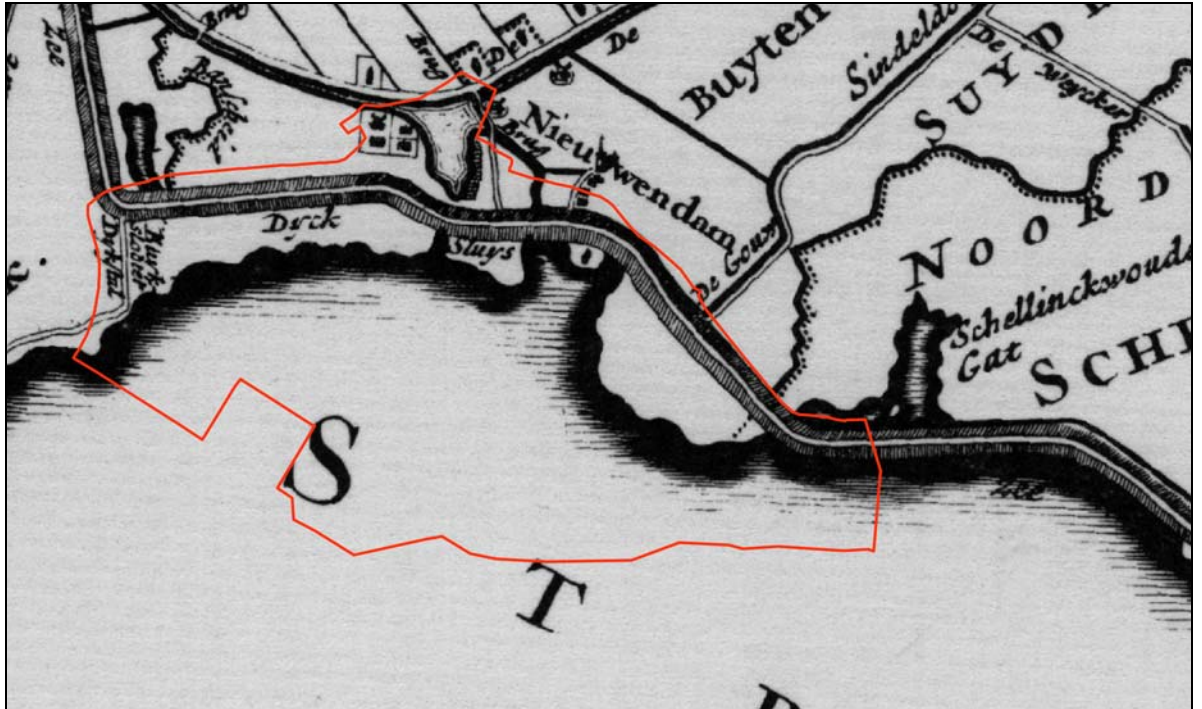
7 Reconstructietekening Noord-Hollandse zeedijk (zwarte stippellijn) en Nieuwendammerdijk (bij rode pijl) vanaf de 16de eeuw (Lambooy 1987).

Ieder dorp was verantwoordelijk voor het onderhoud van het aangrenzende deel van de dijk. Regelmatig verzaken van het onderhoud leidde tot dijkdoorbraken en grote overstromingen. Om de dijk te herstellen werd een nieuw dijklichaam in een bocht rond de doorbraak aangelegd. De dorpen aan dit deel van de dijk droegen een onevenredig groot deel van de dijklast. Op deze kwetsbare zuidoost hoek van Waterland werd het water van Zuiderzee en IJ bij harde wind zeer hoog

¹⁴ Lutgert 1994, 37.

¹⁵ Lutgert 1994, 25-26.

opgestuwd, zodat dit dijkvak veel meer onderhoud nodig had en vaker moest worden opgehoogd. De dorpen drongen er op aan dat de kosten van het dijkonderhoud op alle inwoners van Waterland zou worden verhaald. Pas nadat Waterland na een stormvloed in 1580 geruime tijd blank stond omdat de bevolking, verarmd door de strijd tussen de opstandelingen en de Spaanse troepen ter plaatse, niet in staat was de dijkdoorbraken te herstellen, grepen Willem van Oranje en de Staten van Holland in. Met subsidie van de overheid kon de dijk worden hersteld.¹⁶ De dijk heeft zijn waterkerende functie behouden tot de afsluiting van de Zuiderzee in 1932.

8 Het plangebied geprojecteerd op de kaart van Visscher uit ca 1700.

3.2.3 Het IJ als handelsroute

Sinds de 13de eeuw fungeerde het IJ als aanvoerrote voor de scheepvaart vanaf het voormalige Almere (de latere Zuiderzee en tegenwoordig het IJsselmeer) naar Amsterdam. Mede door de ligging aan het IJ ontwikkelde Amsterdam zich tot een knooppunt van handelswegen en kon de stad, vanaf de middeleeuwen maar met name vanaf het einde van de 16de eeuw, uitgroeien tot een maritieme metropool.

Nieuwendam kon net als andere dorpen uit Waterland profiteren van de toename van de handel van en naar Amsterdam. Schepen uit Nieuwendam voeren net als de Amsterdamse schepen op de Oostzee. De stad beperkte de concurrentie van Nieuwendam en andere dorpen uit Waterland door verschillende keuren uit te brengen die het aandeel van de dorpen in de economische ontwikkeling moesten beperken. Alle schippers van Amsterdamse schepen werden bijvoorbeeld verplicht in Amsterdam te laden en lossen. De Nieuwendammers handelden voornamelijk in graan dat in de haven van het dorp werd gelost en op de zolders van de dijkhuizen werd opgeslagen. De inwoners van Nieuwendam spinden ruwe wol uit Leiden en beschikten over enkele scheepswerven om handelsschepen te bouwen.

Een voortdurend punt van zorg was het langzaam dichtslibben van het IJ waardoor de toegang van de haven werd bedreigd. Door de directe verbinding met de Zuiderzee kende het IJ getijden. Tijdens

¹⁶ Lutgert 1994, 21-34.

de sterke vloedstroom werden meer sedimenten afgezet dan dat tijdens de minder sterkere stroom bij eb werden afgevoerd. Hierdoor bleven de sedimenten liggen. Door de ligging van de landtong Volenwijk liep de vloedstroom langs de zuidkant van het IJ. Hierdoor ontstond langs de noordzijde een natuurlijk proces van uitschuring van de vaargeul en bleef het IJ goed toegankelijk. De topografische positie van de Volenwijk was daarom van essentieel belang voor de stad Amsterdam. Om de stroomwerking nog te versterken werd later aan de zuidoosthoek van de Volewijk nog een palenhoofd in het IJ aangelegd. Desondanks verschoof aan het einde van de 17de eeuw de hoofdstroom zich naar het noorden, waardoor de haven langzaam dichtslibde. Vooral in de luwte van de paalwerken kon het slib gemakkelijk bezinken. Deze aanslibbing werd vanaf de tweede helft van de 17de eeuw steeds problematischer. Om de haven bereikbaar te houden moest regelmatig met moddermolens worden gebaggerd. Het opgebaggerde slib werd in zogenaamde baggerdepots gestort, zoals de Nieuwendammerham. Ondanks diverse infrastructurele maatregelen zette de verlanding van de haven en vaarweg zich voort. In 1869 werd daarom besloten om het havenfront af te sluiten. Ook werden alternatieve routes gecreëerd, zoals het Noord Hollands kanaal, dat in 1825 werd aangelegd. De Nieuwendammerham en het terrein ten oosten hiervan werden gevuld met grond dat vrijkwam bij het graven van het Noordzeekanaal (vanaf 1865).

3.2.3 Verstedelijking

De regio Waterland behield lange tijd zijn landelijk karakter. Vanaf 1921 veranderde dit toen drie plattelandsgemeenten door Amsterdam werd geannexeerd: Buiksloot, Nieuwendam (bestaande uit Nieuwendam en Zunderdorp) en Ransdorp (bestaande uit Ransdorp, Holysloot, Schellingwoude en Durgerdam).¹⁷

In eerste instantie werden in Amsterdam Noord in de jaren '20 enkele tuindorpen aangelegd zoals Tuindorp Buiksloot en Tuindorp Nieuwendam, noordoostelijk van het dijkdorp Nieuwendam (afb. 8). In de jaren zestig ontstond enkele nieuwe wijken: Nieuwendam, Banne Buiksloot en Buikslotermeer werden toen gebouwd.

9 Het plangebied op de kaart van Publieke werken uit 1936. In 1874 is de Nieuwendammerham ingepolderd en in 1920-30 is tuindorp Nieuwendam gebouwd.

¹⁷ Aarsen 2003, 29.

Door de Nieuwendammerham is in de jaren '20 van de 20ste eeuw het Jan van Hasseltkanaal gegraven. Langs het kanaal vestigden zich bedrijven. Het noordelijke deel van het plangebied werd in gebruik genomen door een volkstuintencomplex en het W.H. Vlliegenbos.

In de jaren '50 van de 20ste eeuw is het oorspronkelijke dijktracé tussen Nieuwendammerdijk 567 en Schellingwouderdijk 83, langs de zuidzijde van de Schellingwouder Breek, vergraven ten behoeve van de aanleg van de Zuiderzeeweg.

Tekeningen uit het Centraal Tekeningen Archief van het Stadsarchief geven een goed beeld van de ruimtelijke ontwikkeling tussen 1954 en 1959 ten zuiden van de Schellingwouderbreek.¹⁸ In 1954 is de oorspronkelijke Nieuwendammer-, Schellingwouderdijk nog aanwezig. Hierin was in 1959 verandering gekomen. Genoemd deel van de dijk was afgegraven tot voor de aanleg van de Zuiderzeeweg en zuidelijker, in de IJ-polder, is het huidige tracé Nieuwendammerdijk – Schellingwouderdijk (westelijk van nummer 83) aangelegd.

3.3 Archeologische inventarisatie

In het plangebied is tot op heden geen archeologisch veldonderzoek uitgevoerd. In de directe omgeving zijn in het verleden meerdere archeologische vindplaatsen gelokaliseerd.

In 1976 is het toenmalige Instituut voor Prae- en Protohistorie (IPP) van de Universiteit van Amsterdam (thans het AAC) in samenwerking met de plaatselijke Archeologische Werkgemeenschap Nederland (AWN) begonnen met een archeologische inventarisatie van het bodemarchief van Waterland. Op grond van non-destructief onderzoek (in dit geval met name middels veldkartering, luchtfoto's en perceelsnamenonderzoek) zijn ca. 600 mogelijke middeleeuwse huisplaatsen aangewezen en kon een schematisch overzicht worden gemaakt van de voormalige dorpen en gehuchten (afb. 9).

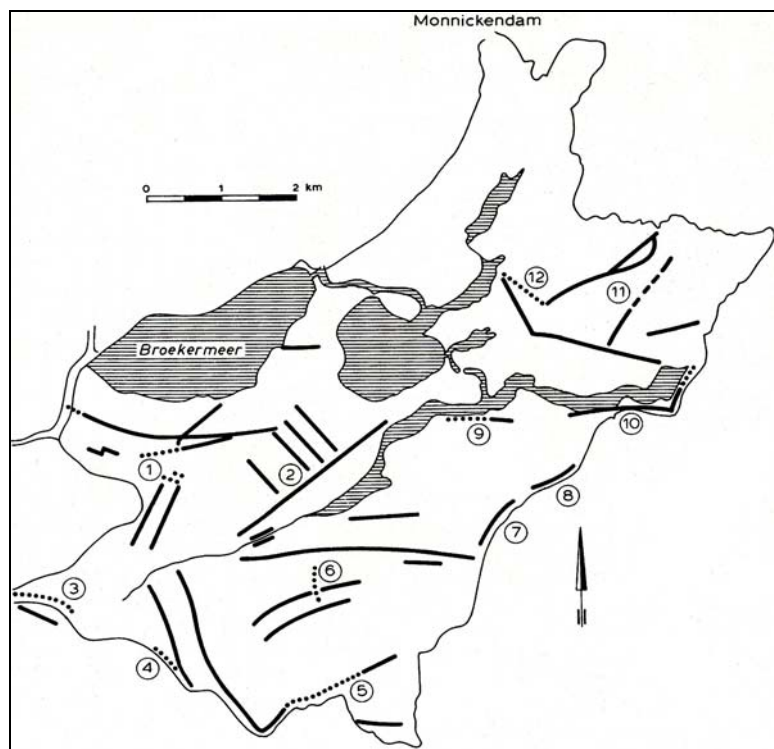
Op basis van de gegevens van het IPP is vervolgens in de jaren tachtig door de toenmalige stichting RAAP een boorprogramma voor landelijk Waterland opgezet.¹⁹ De resultaten hiervan zijn opgenomen in de Cultuur Historische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland (afb. 3). Hierop is te zien dat zich 500 m oostelijk van de Wijkergouw, aan de oostzijde van de tegenwoordige ringweg A 10, concentraties van (middeleeuwse) huisplaatsen bevonden.

In 1999 heeft de afdeling Archeologie van Bureau Monumenten en Archeologie een veldverkenning in de buurt van het plangebied uitgevoerd: in de IJdoornpolder ten oosten van Durgerdam. De polder maakt deel uit van het natuurlijke veenlandschap Waterland dat vanaf de 10e eeuw werd ontgonnen en dankt zijn huidige vorm waarschijnlijk aan 15de-eeuwse en latere erosie. In de zuidelijke punt werden verhoogde woonplaatsen aangeboord, op grond van aardewerkvondsten te dateren eind 12de - 14de eeuw. Ze geven waarschijnlijk de locatie aan van IJdoorningerdam, de voorganger van Durgerdam. Na de Elisabethsvloed van 1421 is de bewoning achter de toen herstelde en verplaatste zeedijk komen te liggen, op de plaats van het huidige dorp Durgerdam.²⁰

¹⁸ Stadsarchief, Centraal Tekeningen Archief: 1:1000 kaarten, F9, 1954 en 1959..

¹⁹ Bos 1988, XI.

²⁰ Gawronski 2001, 336-340.

10 Schematisch overzicht voormalige dorpen en gehuchten (dikke lijnen). De gestippelde lijnen geven de huidige dorpskernen aan. 1 = Zunderdorp, 2 = Poppendam, 3 = Nieuwendam, 4 = Schellingwoude, 5 = Durgerdam, 6 = Ransdorp, 7 en 8 de Grote en Kleine Kinsel, 9 = Holysloot, 10 = Uitdam, 11 = waarschijnlijk o.a. Midwoude en Onderwoude, 12 = Zuiderwoude (uit: Bos 1984, tekening B. Donker).

De Nieuwendammerham en het terrein ten oosten betreffen recent aangebrachte grond op de IJbodem. Diverse vondsten bewijzen dat in de bodem van het IJ nog resten liggen, die getuigen zijn van nautisch verleden. Zo is bij de ontgraving van het Stationsplein een deel van een roer in de voormalige IJ-bodem aangetroffen. Naast historische scheepswrakken kan in de bodem ook historische stadsafval voorkomen. Archeologische duikinspecties van de IJ-bodem in vergelijkbare zones, zoals het plangebied IJburg fase II en het plangebied Zuidelijke IJmeerkust heeft bevestigd dat dergelijke resten in deze waterbodem kunnen voorkomen. Deze overblijfselen hebben geen samenhang en hebben een wijde verspreiding. Scheepswrakken, echter, zijn wel samenhangende structuren, maar dit zijn geïsoleerde vindplaatsen met een lage trefkans. De archeologische verwachting is daarom laag.

Ten aanzien van de archeologische kwaliteit van de ondergrond van het plangebied kan er vanuit gegaan worden dat in het opgehoogde gebied het maaiveld zich ca 4 m boven het oorspronkelijke polderpeil bevindt. In principe betekent dit dat eventuele archeologische sporen of vondsten zich vanaf een diepte van 4 m onder het huidige maaiveld bevinden.

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van bovenstaande inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied Nieuwendam-Zuid materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met het gebruik van de Nieuwendammerdijk vanaf de 16de eeuw tot de 20ste eeuw en het IJ als vaargebied. Dit leidt tot een verwachtingskaart van archeologische materiële neerslag voor het plangebied.

Archeologische verwachtingszones

- **Begrenzing plangebied**

- **A: Bewoning achter de Nieuwendammerdijk**
Betreft een zone van bebouwing ten noorden van de Nieuwendammerdijk. De materiële neerslag kan bestaan uit sporen van gebouwen, losse vondsten en afval. Vanwege de lange gebruiksperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.

- **B: Nieuwendammerdijk**
Deel van de 13de-eeuwse Waterlandse Zeedijk, die behalve als waterkering ook als een belangrijke verkeersas diende. De materiële neerslag kan bestaan uit aanplempingslagen ten behoeve van de dijk aanleg, sporen van de dijkstructuur en –beschoeiingen. De dijk staat aangegeven op de AMK als een terrein van archeologische waarde (nr. 14623) en is een provinciaal monument.

- **C: Schellingwouderdijk nieuw gedeelte vanaf 1956**
Dit deel van de Schellingwouderdijk is vanaf 1956 aangelegd ter vervanging voor de vergraven 13de-eeuwse dijklichaam. De materiële neerslag kan bestaan uit aanplempingslagen ten behoeve van de dijk aanleg, sporen van de dijkstructuur en –beschoeiingen. De dijk staat aangegeven op de AMK als een terrein van archeologische waarde (nr. 14623) en is een provinciaal monument.

- **D: Scheepswerven**
Nabij de Grote en Kleine haven van Nieuwendam aan het IJ kunnen archeologische resten aanwezig zijn in de vorm van scheepshellingen en bedrijfsgebouwen of installaties. De archeologische verwachting is hoog.

- **E: Grote en kleine haven Nieuwendam**
In deze zone kunnen archeologische resten aanwezig zijn van de Grote en Kleine haven Nieuwendam zoals aanplempingslagen, beschoeiingen en sporen van het gebruik van deze havens, zoals scheepsresten. Vanwege de lange gebruiksperiode is de archeologische verwachting hoog.

- **F: Waterbodem IJ**
Hier kan een wijde verspreiding voorkomen van overblijfselen die verband houden met de scheepsvaart vanaf de 13de eeuw of stadsafval uit de historische periode van Amsterdam. Tevens kan de ondergrond op grotere diepte (12 m ÷ NAP) prehistorische overblijfselen bevatten. De archeologische verwachting is daarom laag.

G: Buitendijks aangeslibd land

Betreft een zone van buitendijks aangeslibd land. Hier kan een wijde verspreiding voorkomen van overblijfselen die verband houden met de scheepsvaart vanaf de 13de eeuw of stadsafval uit de historische periode van Amsterdam. Tevens kan de ondergrond op grotere diepte (12 m ÷ NAP) prehistorische overblijfselen bevatten. De archeologische verwachting is daarom laag.

H: Historische weg

Betreft het tracé van een historische weg over aangeslibd land. Hier kan een wijde verspreiding voorkomen van overblijfselen die verband houden met weggebruik zoals verspreid voorkomend afval. De archeologische verwachting is daarom laag.

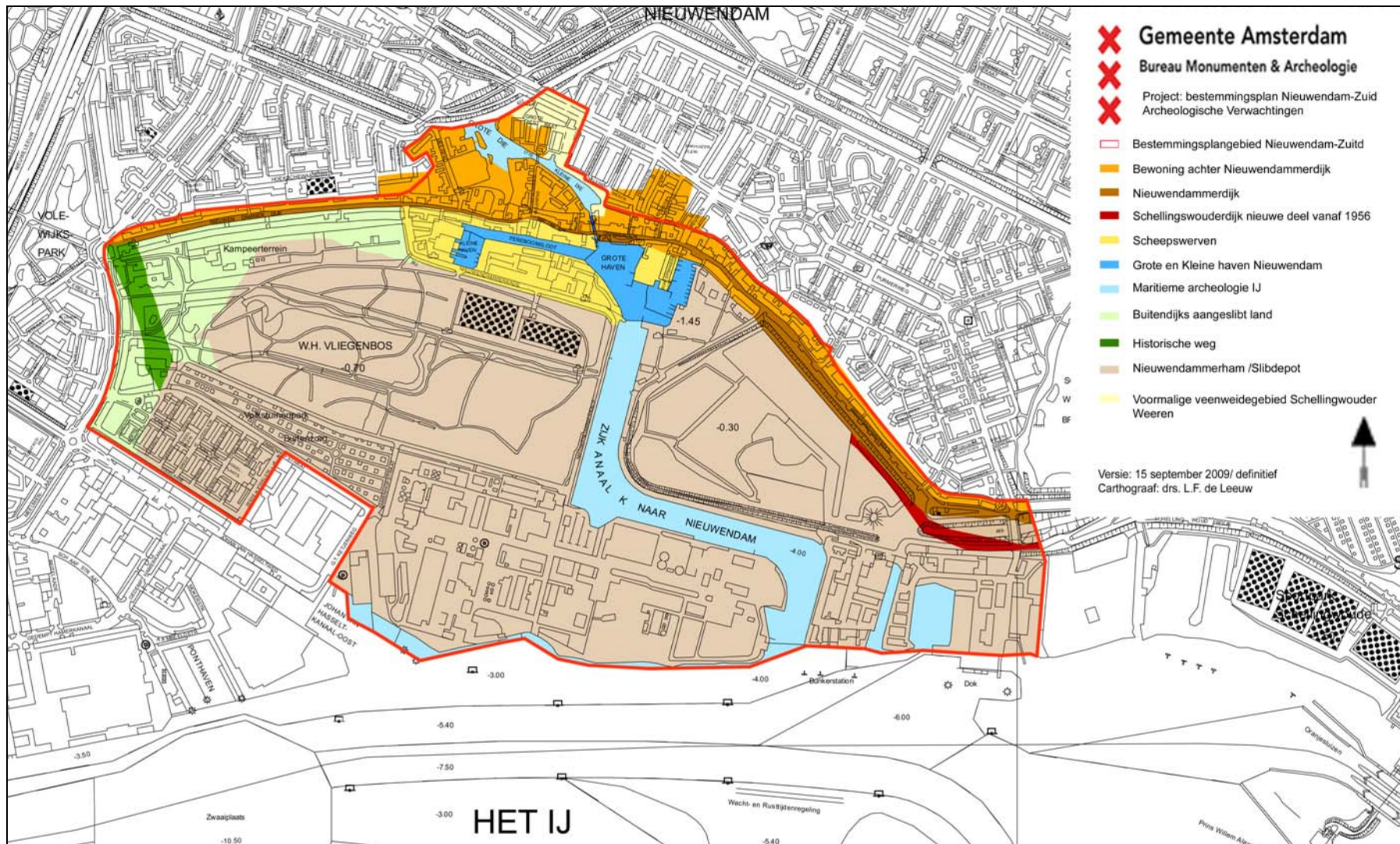
I: Nieuwendammerham / Slibdepot

Betreft buitendijks met bagger aangeplempt land. Onder de aanplempingslagen bevindt zich de oorspronkelijke IJ-bodem. In de bedding van de voormalige IJ-bodem zijn scheepsresten of andere verzonken overblijfselen te verwachten die verband houden met de historische scheepsvaart, vanaf de 13de eeuw of mogelijk vroeger. Ook kunnen hier losse vondsten, afval en gedumpt materiaal voorkomen die in de bedding zijn weggezonden. Tenslotte kan de ondergrond op grotere diepte (12 m ÷ NAP) prehistorische overblijfselen bevatten. Dergelijke overblijfselen hebben geen samenhang en hebben een wijde verspreiding. De enige samenhangende structuren zijn scheepswrakken, maar dit zijn geïsoleerde vindplaatsen met een lage trefkans. De archeologische verwachting is daarom laag.

J: Voormalig veenweidegebied Zunderdorperpolder en Schellingwouder Weren.

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik vanaf de 12de eeuw. De materiële neerslag betreft erven, terpen, verkavelingsporen en sloten uit de ontginningsperiode (12de/13de eeuw) tot de periode van verstedelijking in de 20ste eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidsadvieskaart van het plangebied Nieuwendam-Zuid is bedoeld als een schematisch ruimtelijk overzicht van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologische erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in de plangebieden. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop zones met bijbehorende specifieke beleidsmaatregelen.

Archeologische Beleidszones op basis van de archeologische verwachtingszones en verstoringen

- **Beleid zones 1: provinciaal beschermd monument**
(een deel van verwachtingszone A en B en de gehele verwachtingszone C)
Vanwege status van provinciaal beschermd monument, geldt dat voor iedere ingreep ter plaatse van deze zone een Monumentenvergunning bij de provincie dient te worden aangevraagd.
- **Beleid zones 2: hoge verwachting**
(een deel van verwachtingszone A en B en de gehele verwachtingszone D)
Vanwege de hoge verwachting geldt dat bij bodemingrepen dieper dan 0,50 m en met een oppervlak groter dan 100 m² meter een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.
- **Beleid zone 3: hoge verwachting**
(gehele verwachtingszone E en een deel van verwachtingszone F)
Vanwege de hoge verwachting geldt dat bij bodemingrepen dieper dan de oorspronkelijke waterbodem en met een oppervlak groter dan 500 m² een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.
- **Beleid zone 4: lage verwachting**
(een deel van verwachtingszone F)
Vanwege de lage verwachting geldt dat bij bodemingrepen dieper dan de oorspronkelijke waterbodem en met een oppervlak groter dan 10.000 m² een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.
- **Beleid zone 5: lage verwachting**
(gehele verwachtingszone I)
Vanwege de lage verwachting geldt dat bij bodemingrepen met een oppervlak groter dan 10.000 m² en dieper dan 4,00 m ÷ NAP een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.
- **Beleid zone 6: lage verwachting**
(gehele verwachtingszone G en H)
Vanwege de lage verwachting geldt dat bij bodemingrepen met een oppervlak groter dan 10.000 m² en dieper dan 2,00 m een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.

 Beleid zone 7: lage verwachting

(gehele verwachtingszone J)

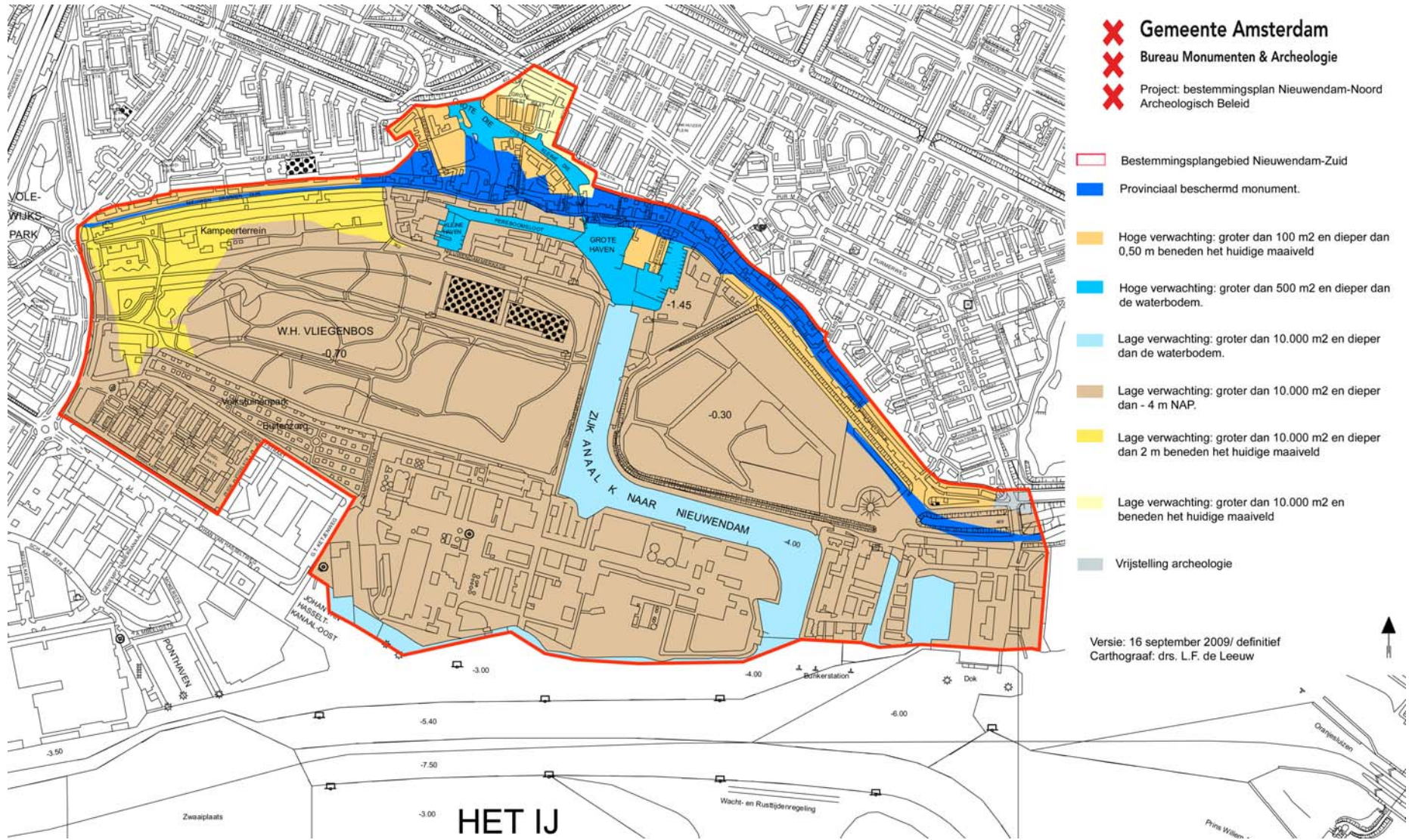
Vanwege de lage verwachting geldt dat bij bodemingrepen met een oppervlak groter dan 10.000 m² en dieper dan 1,00 m een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.

 Beleid zone 8: geen verwachting, vrijstelling archeologie

(een deel van verwachtingszone A en B)

In dit deel van het plangebied is de bodem verstoord. Daarmee is deze zone vrijgesteld van verdere archeologische maatregelen.

Voor de uitvoering van een Inventariserend Veldonderzoek is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist. Voor het gehele plangebied geldt dat ook in geval geen archeologisch vooronderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze bij de gemeente aangemeld dienen te worden, zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek is uitgevoerd in het kader van het bestemmingsplan Nieuwendam-Zuid. Afhankelijk van de grootte en de diepte van het te verstoren oppervlak bij toekomstige bouwingrepen kunnen in de grond aanwezige archeologische waarden worden verstoord.

De beleidskaart maakt onderscheid tussen een zone die door de provincie is aangewezen als provinciaal beschermd monument, twee zones met hoge verwachting, vier zones met lage verwachting en een zone met een negatieve verwachting. De zone met een provinciaal beschermde status staat tevens aangegeven als een terrein van archeologische waarde op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). Voor deze zone (zone 1) geldt dat bij iedere ingreep een Monumentenvergunning moet worden gevraagd bij de Provincie. Voor zone 2, met een hoge verwachting, geldt dat bij bodemingrepen vanaf 100 m² en dieper dan 0,50 m beneden het huidige maaiveld voorafgaande aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is. Voor zone 3 gelden deze eisen bij bodemingrepen vanaf 500 m² en dieper dan de waterbodem. Voor de zones met een lage verwachting (zones 4, 5, 6 en 7) geldt dat bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en respectievelijk dieper dan de (oorspronkelijke) waterbodem, dieper dan 4,00 m ÷ NAP, dieper dan 2,00 beneden maaiveld en dieper dan 1,00 m beneden maaiveld, voorafgaand aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is. Voor de zone met een negatieve verwachting geldt een vrijstelling van archeologisch maatregelen vanwege de hoge mate van verstoring van eventuele archeologische resten door bouw- en infrastructurele werkzaamheden. Dit betekent dat verder archeologisch veldonderzoek niet nodig is.

In geval onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen bij de uitvoering van de bodemwerkzaamheden geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat bodemvondsten ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld worden zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

Cultuur Historische Waardenkaart provincie Noord-Holland. <http://chw.noord-holland.nl>
Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS)

Literatuur

Aarsen, A., *Landelijk Amsterdam. Monumenten van het buitenleven*, Amsterdam 2003.
BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie Amsterdam 2005-2010*, Amsterdam 2005.
Battjes, H. *De soet stemmende Swaen van Waterland. Een cultuurhistorische en planologische verkenning*, Amsterdam 2006.
Bos, J.M., 'Stadse fratsen in een Hollands veengebied. Archeologie van stad en land', *Westerheem* 34 (1985), 110-123.
Bos, J.M., 'Landinrichting en archeologie: het bodemarchief van Waterland', *Nederlandse Archeologische Rapporten* 6, Amersfoort 1988.
Cock, J.K. de, 'Historische geografie van Waterland', *Holland, Regionaal-historisch tijdschrift* 17 (1975), 329-349.
Dienst Publieke Werken, 'Het bouwrijp maken van terreinen'. *Ons Amsterdam* 9 (1967), 290-294.
Eerden, R. van, 'De archeologische reservaten van 'Malta'', *Archeobrief* 12/2 (2008), 13-18.
Gawronski, J., 'De voorloper van Durgerdam. Archeologisch landlopen in de IJdoornpolder'. *Ons Amsterdam* 53, 12 (2001), 336-340.
Lambooy, H.Th.M., *'Getekend Land'*, Alkmaar 1987.
Lutgert, J., 'De geschiedenis van een oude zeedijk in Amsterdam-Noord'. Stichting Historisch Centrum Amsterdam-Noord. Amsterdam 1994, 29-30.
Provincie Noord-Holland, *Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland*, Haarlem 2006.
Veerkamp, J.A.G., *Mammoeten in Amsterdam? Een inventarisatie van archeologische aandachtspunten bij de aanleg van de Noord/Zuid Metrolijn*, Amsterdam 1997.

Afmelding:

Archicode 27975 datum 01-10-2009

Controle proces en waardstelling prof. dr. J.H.G. Gawronski

Voor akkoord datum:

Hoofd afdeling Archeologie BMA
Prof. dr. J.H.G. Gawronski

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 09-078

Datum: 01-10-2009
Status: definitief
Redactie: Prof. dr. J.H.G. Gawronski
Tekst: I. Lempke MA
Tekeningen: Drs. L. de Leeuw

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2009
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.